

Gods Woord is. Heeft nu echter de mensch van nature het vermogen waardoor die Bijbel zich onmiddellijk als Gods Woord aan hem kan voordoen?

De praktijk leert van niet.

Dat vermogen moet hem gegeven worden door God en wel meer bepaald door de werking des Geestes (1 Cor. 2:14; 1 Cor. 12:3). Welnu dat doet de Geest ook bij de uitverkorenen (1 Joh. 2:20; 1 Joh. 2:27; 1 Joh. 5:6).

Deze werking des Geestes nu noemen wij het Testimonium Spiritus Sancti.

Dit T. S. S. is dus een verlichting van het verstand, maar het is toch ook meer dan dat.

Stel, dat de Heilige Geest alleen des menschen verstand verlichte om den mensch in staat te stellen Gods Woord als zoodanig te herkennen; wat zou dat nog baten. Dan zou die mensch toch nog (wijl zijn wil een verdorven wil is) zeggen: Gij liegt; precies zooals de Satan in het Paradijs zeide van het Woord, dat hij wist Gods Woord te zijn.

Neen, zal de verlichting des verstands tot het herkennen van het Woord van God den mensch iets baten, dan moet tevens zijn wil worden bewerkt tot aanvaarden, het beamen van dat Woord. Welnu dat doet de Geest ook. Hij bewerkt des menschen wil zoo, dat die mensch, als hij een woord als Gods Woord heeft erkend, daarop terstond amen zegt.

Als Gods Woord zegt: Gij zijt een zondaar, dan zegt hij: Dat is ook zoo.

Als Gods Woord zegt: Daar is in Christus verlossing, dan zegt de mensch, die het Testimonium ontving: Dat is ook zoo.

Als Gods Woord zegt: Gij moet tot dien Christus de toevlucht nemen en op Hem vertrouwen en niet meer vreezen, dan zegt die mensch: Dat is ook zoo.

Maar ook dit is nog niet genoeg.

Bij het aanvaarden van het Woord van God als de Waarheid moet vervolgens ook komen het inrichten des levens naar die waarheid.

Welnu, ook dat is ten slotte een deel van het T. S. S., dat het den mensch er toe brengt zijn gansche leven naar dat Woord in te richten.

Als Gods Woord tot hem zegt: Gij moet u vernederen om uwe zonden, dan doet hij dat ook.

Als Gods Woord zegt: Gij moet de toevlucht nemen tot Christus, dan doet hij dat ook. Als Gods Woord zegt: Vertrouw nu op dien Christus en vrees en twijfel niet meer, dan gehoorzaamt hij ook.

Zoo wordt dus, wijl het T. S. S. ten slotte den mensch er toe dringt om naar de Schrift als het Woord van God zijn leven in te richten ook de persoonlijke heilsvetzerheid in het hart geboren, wijl ook de eisch daartoe als een Woord Gods tot dien mensch komt, en de Heilige Geest hem ook in staat stelt en er toe dringt zich aan dien eisch te onderwerpen.

Uit het bovenstaande volgt, dat het T. S. S. geen nieuwe openbaring geeft, naast of boven de H. S.; noch ook herhaalt wat in de Schrift reeds gezegd was.

Het T. S. S. is een formeele werking, maar heeft geen materiëlen inhoud.

Ofschoon dit laatste feitelijk niet nog eens behoeft gezegd te worden, doen we het toch nog eens om het belang der zaak.

Gods Woord is volkomen, daar behoeft niets aan toegevoegd te worden. Ook behoeft niets te worden herhaald, wat Gods Woord reeds zeide. Dat zou overvloedigheid zijn.

Bovendien zou het ons voor onze zekerheid niet baten of de Geest in ons hart ons al iets bepaalds zeide.

Immers dan zouden wij toch weer kunnen vragen: Hoe weet ik nu of dat van den Geest is.

Daarom kan het T. S. S. geen materiëlen inhoud hebben.

Het zegt ons niets — het zegt niet, dat de Bijbel Gods Woord is, het zegt niet, dat wij Gods kinderen zijn.

Het is de Schrift die ons deze dingen zegt en als zoodanig is het het T. S. S., dat ons deze dingen als Gods Woord hooren doet.

Ofschoon dit laatste onder ons wel algemeene instemming zal vinden, zoo worden er toch telkens uitdrukkingen gebezigd, die den indruk vestigen als zou men wel eenigen materiëlen inhoud aan dit getuigenis toeschrijven.

Zoo doet Dr. Hepp in zijn dissertatie; hij zegt wel, dat het T. S. S. slechts formeel is, maar aan den anderen kant spreekt hij, dat dit getuigenis den mensch aanzegt, dat de Heilige Geest dit Testimonium geeft als een getuigenis — dat de Heilige Geest het aflegt; dat de Heilige Geest er bij spreekt tot het verstand, enz., allemaal termen, die, opgevat zooals ze er staan, wel degelijk aan een bepaalden inhoud doen denken.

Nog sterker doet Dr. Bavinck dit in zijn dogmatiek; behalve, dat hij dezelfde termen gebruikt als Dr. Hepp, zegt hij, handelende over het Testimonium: Er is een wezenlijk en ook gemakkelijk kenbaar verschil tusschen het Getuigenis des Heiligen Geestes als Hij tot onze zielen zegt: Ik ben uw heil, enz. Daar wordt dus uitdrukkelijk een bepaalde inhoud aan 't getuigenis des Geestes toegeschreven.

Maar veel meer is dit het geval nog in de gewone vrome gesprekken, in prediking en gebed. Spr. is overtuigd, dat verre de meeste gemeentesleden bij het T. S. S. indertijd denken aan een soort prediking des Geestes in het hart. En hoe komt dat? Door den naam. Een Testimonium in den eigenlijken zin heeft een inhoud. Een formeel getuigenis is feitelijk een contradictio in terminis. Vandaar dat men hierover sprekende of schrijvende ook telkens tot tegenstrijdigheden komt.

Vóór de gedachtenwisseling aanvangt, wordt ter verpoizing gezongen Ps. 119:67.

Dr. Schoenmakers, van Kampen, vraagt nog eenige opheldering, over wat gezegd is aangaande Prof. Bavinck en Dr. Hepp. 't Was hun bedoeling toch niet, om iets te zetten naast of tegenover het Woord. Maar: doet de ref. niet, wat hij in anderen laadt? Stelling 3 (oude redactie) zegt hetzelfde als Dr. Bavinck en Dr. Hepp.

Prof. Ridderbos zou haast kunnen zwijgen. Hij is het geheel met Dr. Schoenmakers eens. Spr. heeft een bezwaar; hij heeft niet genoeg de consequentie bemerkt, die hij van een Fries verwacht. In het referaat kwam telkens de uitdrukking voor: het testimonium overtuigt ons, dat enz. Er zijn stukken in het referaat, die spreker doen denken aan een brillenverkoop, die je een bril opzet en zegt: nu moet gij kijken. Dat is mis.

De Geest geeft niet alleen een oog, maar doet ook zien. Anders zou het gemiddelde deïstisch worden opgevat. Maar is het dan juist gezegd, als men beweert, dat het testimonium alleen formeel is. Als ik wat doe zien, dan is er een object. Referent had dus moeten zeggen: de H. G. geeft te zien, in aansluiting met, nooit zonder de H. S. Om te zeggen, dat er in het getuigenis niets materiëls is, dat is verkeerd.

Referent, antwoordende, zegt, dat sommige uitdrukkingen van Dr. Bavinck en Dr. Hepp volstrekt niet bedoelen, wat Dr. Schoenmakers opmerkte, maar wel den schijn geven, alsof.

Tegen Prof. Ridderbos merkt Spr. op, dat op natuurlijk gebied niet alleen God ons een oog geeft, maar ook voortdurend doet zien. Maar in die werking zit geen inhoud in; de inhoud komt uit de schepping. Satan geeft in zijn getuigenis wel inhoud, maar dat kan hij niet anders. De H. Geest heeft de Schrift.

Prof. Bouwman constateert, dat referent en debat verhelderend gewerkt heeft. De verschillen zullen makkelijk in persoonlijk gesprek opgelost kunnen worden.

Het spreekt vanzelf, dat ik mij over het hier verhandelde bijzonder interesseer. Het doet mij genoegen, dat de grondgedachte van mijn proefschrift ook hier weder wordt aanvaard. Alleen meen ik uit het persverslag te moeten opmaken, dat men hetgeen ik aangaande het algemeene Geestesgetuigenis (testimonium generale) betoogde, in zekeren zin overbracht op het bijzondere Geestesgetuigenis (testimonium speciale). Daartoe heeft men natuurlijk het recht. Mits men het maar niet op mijn rekening stelt. Laat mij hier alleen verklaren, dat ik het bijzondere Geestesgetuigenis volstrekt niet als een soort openbaring naast of boven of in plaats van de Schrift stel. Dit is lijnrecht met den gedachtegang, welke ik in mijn proefschrift ontwikkelde, in strijd.

Op den Theologischen Schooldag kon men het met elkander over aard en strekking van het bijzondere Geestesgetuigenis niet eens worden. Of de verschillen zoo gering zijn, dat ze in persoonlijk gesprek gemakkelijk kunnen worden opgelost, gelijk Prof. Bouwman beweerde, geloof ik toch te moeten betwijfelen.

Ik heb een gissende poging gedaan om te weten waar de schoen wrong. Maar als men niet de vergadering zelf heeft bijgewoond (waartoe ik niet de gelegenheid had), blijft gissen steeds gevaarlijk.

Daarom zou ik langs dezen weg een zeer vriendelijk verzoek willen doen.

Men weet misschien, dat ik juist bezig ben over het bijzondere Geestesgetuigenis een studie te schrijven.

Als nu referent en debaters zoo goed wilden zijn mij toe te zenden, wat zij ten gehoor gebracht, zouden zij mij een genoegen doen. Ik hoop dan zooveel mogelijk er op in te gaan.

Doch dan mag ik zeker wel op eenigen spoed aandringen?

De Cynisch-Stoïsche propaganda en de verbreiding van het Evangelie.

Het tweede referaat werd geleverd door Dr. A. Sizoo.

De volledige titel luidt: „De betekenis der Cynisch-Stoïsche propaganda voor de verbreiding van het Evangelie”.

Ook dat is een actueel onderwerp.

Sommigen zijn zoover gegaan, dat zij een nauwe verwantschap aannamen tusschen de Stoïsche wijsbegeerte (waarvan ook de Handelingen spreken) en het Christendom.

Dat we hier met een opmerkelijk verschijnsel te doen hebben, is buiten twijfel. Hooren we naar Dr. Sizoo:

Moet dus ten aanzien van een navolging der propaganda-methode door Paulus en de andere Christelijke predikers volstaan worden met de aanduiding van de mogelijkheid, zoo is daarmee nog niet gezegd, dat het optreden der heidensche moralisten formeel niet van groote betekenis is geweest voor de verbreiding van het Evangelie. Immers hun optreden gewende de menschen allerwege aan de straatpredikatie, het spreken in gehoorzalen en de persoonlijke prediking, zoodat toen de Evangeliepredikers op dezelfde wijze optraden — al dan niet in navolging der heidensche zendelingen — dit instituut niet eerst langzamerhand zich in de volksgewoonten behoefde baan te breken en zoo door zijn nieuwigheid terughouding veroorzaakt zou. Het is moeilijk na te gaan, welk een gemak de Christenpredikers van dit instituut gehad hebben, want de testimonia dienomtrent zijn weinige. Maar ze zeggen des te meer. Immers voor de kennis van de verbreiding des Evangelies kunnen we temauwernood genoeg

waarleeren de mededeeling in Hand. 17:17, dat Paulus alle dagen handelde op de markt met degenen, die hem voorkwamen in Hand. 19:9 en 10; dat hij twee jaren lang handelde in de school van Tyrannus, „zoo dat allen, die in Azië woonden het Woord van den Heere Jesus hoorden, beide Joden en Grieken” (ook later schijnen de Christenpredikers vaak in scholen opgetreden te zijn of zelf scholen gesticht te hebben en zoo de voordeelen genoten te hebben, welke de filosofiescholen boden, waartoe vooral behoorde vrijheid van beweging).

Wanneer we verder nagaan welke betekenis de Cynisch-Stoïsche propaganda door den inhoud harer prediking voor de verbreiding van het Evangelie heeft gehad, dan kunnen we in het algemeen zeggen, dat die betekenis gelegen is in het scheppen van een stemming, een atmosfeer, die de heidenwereld voorbereide tot het ontvangen van het Christendom. Boven duidde ik reeds aan, dat ook andere factoren daartoe hebben meegewerkt, waaronder vooral genoemd moeten worden het binnen dringen der Oostersche godsdiensten met hun mystieke religiositeit en de Joodische diaspora. Soms kruisen deze invloeden elkaar, soms loopen hun wegen parallel of samen; gezamenlijk hebben ze de heidensche mentaliteit zoo bewerkt, dat wie opmerken wil, de tijden zien rijpen tot de komst van het Evangelie.

De Cynisch-Stoïsche propaganda werkte in de eerste plaats mede aan het afbreken van het polytheïsme. Niet dat zij theoretisch het polytheïsme verloochende, maar in de praktijk bewoog ze zich in monothetische richting. Ze maakte het Godsbegrip los van de vele goden, verheft het verre daarboven en legde den nadruk op het begrip het goddelijke. Zoo maakte ze langzamerhand het heidensche gevoel los van het polytheïsme, waarin het met vele vezelen geworteld was. Van hoe groot belang dit geweest moet zijn voor de prediking van het Christendom, is duidelijk, wanneer we ons realiseren de geweldige verandering, die een plotselinge overgang tot het monothetisme in het gevoel van den polytheïst, wiens veelgodendom de kern zijner religie is, moet hebben gebracht. Dat ook de heidensche zending de ondervinding heeft, dat juist het aanvaarden van het Christelijke monothetisme voor den heiden aanvankelijk de grootste ommekeer beteekent, daarop wijst ook Prof. Woltjer in aansluiting aan de parallel, die Ruizer trekt tusschen den overgang tot het Christendom van Caecilius in den Octavius van Minucius Felix en dien van een Japanees.

Vervolgens bracht de Cynisch-Stoïsche propaganda een dieper innerlijk leven en een gevoel van zonde en schuld.

Reeds Antisthenes leerde de zondigheid van het menschelijk geslacht, maar eerst in de prediking der jongere Cynici en Stoïcijnen krijgt de leer, dat de mensch van nature zondig en Gods vijandig is, een meer individueel en religieus karakter. De oude Stoa zag de verlossing van den mensch daarin, dat hij in fier zelfbewustzijn eigen natuurwet volgde; maar nog vóór de verkondiging van het Christendom worden, mede onder invloed der Cynisch-Stoïsche propaganda, de fundamenteelen van dit antieke rationalisme ondergraven door een meer deemoedige stemming. Het zelfbevoelde gevoel van te kunnen steunen op eigen kracht en verstand verdwijnt; men ziet uit naar Goddelijke hulp en er komt een verlangen naar verlossing, verzoening en genesing. Er is sprake van bekeering en een Heilandsverwachting beheerscht het tijdperk van Augustus.

De Stoïcijnse leer van de eenheid van het gansche menschelijk geslacht is door hen gebracht tot het volk. Wat bij de Oude Stoa misschien meer theorie dan praktijk was, is door hen beleefd; niet alleen hebben ze ertoe meegewerkt de afscheiding tusschen Griek en barbaar te doen verdwijnen, ook het onderscheid in stand en afkomst hebben ze pogen op te heffen en de positie der vrouw verbeterd. Terecht zegt Prof. Woltjer, dat de kosmopolitische strooming „er toe meewerken moest, een prediking ingang te doen vinden, wier uitgangspunt is, dat God uit éénen bloede het gansche geslacht der menschen heeft gemaakt”.

Daarbij dient nog op één omstandigheid in het bijzonder, de nadruk gelegd te worden en wel deze, dat de volkspredikers werkelijk het volk, de groote massa, bereikt hebben. Moge ook al in de oudheid de filosofie meer gepopulariseerd geweest zijn dan bij ons — waarbij echter niet vergeten mag worden, dat de oudheid geen godsdienstige prediking kende zooals wij — toch zal ze de groote massa des volks wel vrij koud gelaten hebben. Maar tot die massa drong de Cynische prediking door en het is wellicht niet gewaagd aan te nemen, dat op dat terrein haar invloed veel groter geweest is dan we zouden vermoeden. Het voorbeeld van Socrates volgden hebben de straatpredikers nagenoeg niets geschreven; gelukkig hebben Epictetus en Musonius in Arrianus en Lucius hun Plato gevonden, die 's meesters wijsheid voor het nageslacht bewaard heeft. Maar voor verreweg het grootste gedeelte is de Cynisch-Stoïsche prediking beneden den drempel van het literaire gebleven en daardoor ook buiten de overlevering. Immers in het algemeen bemoeit de antieke literatuur zich niet met de lagere volksklasse en daardoor is ook het beeld, dat wij ons kunnen vormen van haar woelen en werken en denken zeer onvolkomen; de voortgezette studie der papyri zal hier veel licht te ontsleken hebben. Dienovereenkomstig kunnen we ons ook moeilijk een voorstelling vormen van de uitwerking der massaprediking en moeten we volstaan met aan te nemen, dat zij gereeden ingang vond. Wellicht komt die veronderstelling ons des te juist voor, wanneer we de verbreiding der filosofisch-religieuze ideeën onder het volk mogen beschouwen als analoog aan het interesse, dat meer ontwik